

Florina-Maria BĂCILĂ
(Universitatea de Vest
din Timișoara)

**„Fără margini, fără moarte”:
despre expresia lingvistică
a nemuririi în poezia
lui Traian Dorz**

Abstract: („Fără margini, fără moarte”: on the linguistic expression of *immortality* in Traian Dorz’s poetry) Our paper aims at taking into consideration the expressive meanings of some phrases (adjectival / adverbial) with the structure *fără* ("without") + noun, showing their role in building the lyrical universe of Traian Dorz – a contemporary Romanian writer whose work is, undoubtedly, the fruit of spiritual experiences that decisively marked his biographic journey. We will have in view the fact that such stable phrases (registered in the Romanian language dictionaries or, on the contrary, absent due to their originality) materialise – in the selected sequences from some representative poems for his artistic and existential belief – mostly figurative meanings, including when they appear successively or alternatively with semantically equivalent elements, such as certain formations with the prefix *ne-* or the constructions built with *a fi* ("to be") or *a avea* ("to have") in the negative form and the bases of those precise derivatives. Apart from the illustration of such meanings, using these stable groups in Traian Dorz’s poetry contributes to shaping a complex vision of what ascension towards mystical knowledge and, in equal measure, being, confession, artistic creation, the communion with God and with the peers, but, mostly, *immortality*, in its unrepeatable complexity, are all about.

Keywords: *phrase, Grammar, Semantics, Stylistics, mystical-religious poetry.*

Rezumat: Lucrarea noastră își propune să ia în discuție semnificațiile expresive ale unor locuțiuni (adjectivale / adverbiale) cu structura *fără* + substantiv, semnalând rolul lor în configurarea universului liric al lui Traian Dorz – un autor român contemporan a cărui operă constituie, incontestabil, rodul unor experiențe spirituale ce i-au marcat în mod decisiv parcursul biografic. Vom avea în vedere faptul că asemenea sintagme stabile (înregistrate în dicționarele limbii române sau, dimpotrivă, absente tocmai în virtutea ineditului lor) antrenează – în secvențele selectate din câteva poeme reprezentative pentru crezul său artistic și existențial – îndeosebi accepții figurate, inclusiv atunci când ele apar în succesiune ori în alternanță cu elemente echivalente semantic, cum sunt anumite formații cu prefixul *ne-* sau construcțiile alcătuite din *a fi* ori *a avea* la forma negativă și bazele de la care s-au format derivatele respective. Pe lângă ilustrarea unor atari semnificații, utilizarea acestor grupări stabile în poezia lui Traian Dorz contribuie la conturarea unei viziuni complexe cu privire la ceea ce presupun ascensiunea pe calea cunoașterii mistice și, în egală măsură, ființarea, mărturisirea, creația artistică, relația de comuniune cu Dumnezeu și cu semenii, dar, mai ales, *nemurirea*, în complexitatea ei inimitabilă.

Cuvinte-cheie: *locuțiune, gramatică, semantică, stilistică, poezie mistico-religioasă.*

Introducere

Derivatele cu prefixul *ne-* (unele dintre ele – atipice: *nehotar*, *nemargine*, *nemăsură*), aparținând aceleiași sfere semantice, cunosc o frecvență notabilă în poezia lui Traian Dorz (Băcilă 2016, 29 ș.u.), actualizând (în ocurențele lor numeroase), pe lângă semnificația proprie, mai ales accepții sugestive, ilustrate și prin intermediul unor construcții (cvasi)sinonime, cum sunt cele cu verbele *a avea* ori *a fi* la forma negativă, urmate de substantivele de la care s-au format derivatele menționate, sau locuțiunile (adjectivele / adverbiale) alcătuite din prepoziția *fără* (< lat. *foras* „afară”) – „care indică ideea de lipsă, de excludere, opunându-se ca sens, în general, prepoziției *cu*” (Pană Dindelegan (coord.) 2020, 305) – și bazele respective: „Unele atribute, complemente circumstanțiale de mod sau nume predicative formate din substantive cu prepoziția *fără* sunt echivalente cu un adverb, adjectiv sau participiu negative” (** 1966, 359). La asemenea structuri și valențe de sens ne vom referi în continuare.

Împărăția Cerurilor

„Negația *desfășurează*, dacă e luată în înțelesul ei absolut. Dar în înțelesul ei obișnuit negația *respinge*; într-o privință poți spune [...] că negația doar *restrânge*; în orice caz, fie că atacă însuși faptul de a fi sau numai felul de a fi, negația *suspendă* [subl. aut.]” (Noica 1996, 178-179).

Într-adevăr, întâlnirea cu Divinitatea suprimă (în direcție semantic pozitivă!) limitele și limitările, sfidându-se, astfel, normele și granițele impuse de sfera teluricului, dar nu ca rezultat al intenției de distrugere a unor precepte general-valabile, ci ca propensiune înspre eternitatea lipsită de constrângerile adesea artificiale ale acestei existențe, înspre trăirea în plenitudine a prezenței lui Dumnezeu. Tocmai de aceea opera dorziană cuprinde sute de poezii care fac referire la ceea ce se numește *lumea de Dincolo* – *loc*, *timp* și, concomitent, *stare* cutremurătoare a ființei umane, aspirație ardentă spre descoperire și cunoaștere, pentru a-și depăși propria condiție, ca expresie a libertății care învinge apăsarea concretului și sentimentul tragic al morții, având drept țintă finală identificarea totală cu experiența esențială a adevăratei ființări. În consecință, actul mărturisirii, în creația artistică, a credinței, prin care se trasează un întreg parcurs existențial, pecetluit definitiv de amprenta legăturii cu Dumnezeu, se plasează sub auspiciile iubirii, ale sacrificiului deplin conștientizat și asumat – reper al trăirii pe pământ, dar cu toate năzuințele îndreptate spre Cer, pornind de la cele mai neînsemnate puncte din cotidian până la absolutul întâlnirii cu El, care include împlinirea certă a făgăduințelor răsplătirii.

Ca atare, sunt de semnalat, mai întâi, ocurențele locuțiunilor adjectivele de acest tip (cu rol de atribute adjectivele ori de nume predicative) în vecinătatea unor substantive (inclusiv din sfera temporalității) care, prin semnificația grupului nominal creat, conturează imaginea Împărăției Cerurilor, privite, în primul rând, ca lăcaș al lui

Dumnezeu, ca Împărăție a Luminii și a Adevărului, dar și ca perspectivă a „ieșirii” din timpul limitat, a intrării în dimensiunea veșniciei, unde astfel de bariere nu există:

„Eu mi-am făcut din Tine, Iisuse-Dumnezeu, / și Țintă, și Credință, și tot ce am mai sfânt, / și Ție Ți-am dat viața și tot ce am al meu; / pe viață și pe moarte, al Tău, Iisuse, sînt¹! // Tu ai făcut din mine – din rob, precum eram, / un fiu iubit la care un nume sfânt i-ai pus, / mi-ai rînduit o slavă, mi-ai dat un cer și-un neam / și-o-mpărăție care e-n veci **fără apus**.” (CBir 158, *Eu mi-am făcut din Tine*)²;

„Tu vei aduce Răsăritul / **vieții fără de apus**, / vei pune plânsului sfârșitul / și-n nimeni-vei fericitul / prinos curat ce Ți-au adus.” (Cînd 30, *Atunci când vei veni...*);

„O, Patric-ndelung dorită, / spre care năzuiesc mereu, / cu ce ajungere slăvită / vrei să m-aștepte Dumnezeu! / Deschide-mi-te de departe, / cu toate sfintele-ți intrări, / să-mi intre-n **viața fără moarte** / Biruitoarele Cântări!...” (CBir 81, *O, Har primit*);

„... Mă duc numai puțin de-o parte / să odihnesc un ceas, apoi, / în **Dimineața-Fără-Moarte**, / cu Domnul voi veni la voi!...” (CBir 89, *Mă duc să dorm puțin...*); de remarcat, în ultima secvență citată, termenul poetic interpretabil drept substantiv propriu compus (scris cu inițială majusculă la fiecare element component). În plus, se observă că *fără* se poate alătura lui *de*, formând prepoziția compusă *fără de*.

„Între ele, de cele mai multe ori, nu există diferențe de sens, putând fi folosite una în locul celeilalte. Totuși, limba literară actuală preferă prepoziția simplă *fără*, în timp ce *fără de*, mai veche, se folosește mai mult în limba populară” (*** 1966, 360).

În unele situații, sintagmele sunt integrate în pasaje care evidențiază ilimitarea salvatoare (în spațiu, în timp, în profunzime), de obârșie divină, exprimată, printre alte procedee, cu ajutorul acestor grupuri nominale:

¹ În textele poeziilor lui Traian Dorz publicate, la noi, în ultimele decenii, întâlnim frecvent forma *sunt* (în conformitate cu norma actuală de flexiune a verbului *a fi*), deși întotdeauna poetul și-a manifestat, explicit sau indirect, preferința pentru *sînt* – formă verbală întrebuințată în toate volumele sale tipărite la edituri din străinătate înainte de 1989 și realizate exclusiv pe baza manuscriselor originale –, motiv pentru care a și așezat-o, de nenumărate ori, în rime, mai ales că era vorba despre respectarea unei norme literare a epocii respective. De aceea, deși poate crea impresia de inconsecvență, inclusiv editorii volumului din care am citat poezia de mai sus au optat pentru forma *sînt* atunci când aceasta apare la final de vers – soluție pe care, de altfel, am adoptat-o și noi ori de câte ori s-au ivit asemenea situații.

² Spre a nu îngreuna parcurgerea trimiterilor, am optat, în lucrarea de față, pentru notarea, în text, a referirilor (cu abrevieri) la volumele (aparținându-i lui Traian Dorz) din care au fost selectate secvențele lirice ilustrative, alături de numărul paginii / paginilor la care se află pasajul respectiv și de titlul poeziei. Evidențierile grafice realizate în fragmentele extrase din întreaga operă dorziană (exceptându-le pe cele cu caractere cursive, care sunt ale autorului ori ale editorilor) ne aparțin.

„O, al Veșniciei mele Dulce și Puternic Far, / Tu-mi arăți mereu mai scumpe
farmuri fără de hotar / și mă treci prin stăvilarul Timpului încet și greu, / să cuprind
Nemărginirea strânsă-n Tine, Domnul meu!” (CCm 79, *Am lăsat în urmă lumea*).

Însăși trăirea copleșitoare din ceasul de taină al împărtășirii, în rugăciune, cu Hristos anulează barierele temporale și spațiale; structura versurilor devine aproape redundantă, prin construcția cu *de* antepusă locuțiunii adjectivale, iar adverbul *atât* are semnificație de cantitativ nedefinit, utilizat pentru aprecierea graduală superlativă, dublată de o intonație specială cu caracter exclamativ (*** 2005, 163): „Afundă-ne, Iisuse, atunci în tot **Cuprinsul / atât de fără margini** și-atât de fericit, / să ardă-n veci din sine de-a pururi nemaistinsul / fior al însoțirii în care ne-am unit!” (CVeșn 9, *O, glasul meu cel veșnic*).

De-a lungul operei lirice a lui Traian Dorz, nu sunt deloc rare mărturisirile în legătură cu mult visatul „cer nou și pământ nou”, iar imaginea Împărăției Cerurilor se conturează – sub imperiul textelor biblice – ca o nuntă (Băcilă 2016, 401 ș.u.) de proporții cosmice, într-un univers maiestuos, ca veritabilă sărbătoare a spiritului, despovărare de dor și încununare cu valențe aparte, regăsire inseparabilă între Mirele Etern și natura umană, reunind definitiv Cerul și pământul într-o explozie a bucuriei fără sfârșit, refăcând unitatea originară a ființei, în întreaga-i complexitate. Este vorba, cu alte cuvinte, despre împlinirea certă a promisiunii pentru comunitatea tuturor credincioșilor (și pentru fiecare dintre ei), care I-au slujit lui Dumnezeu (ca fii ascultători, în veghe neobosită) și vor fi răsplătiți cu pecetea eternizării la sărbătoarea unică din slava Împărăției Cerești: „Și va urma, Iisus Iubit, / nespusa strălucire / **a Nunții fără de sfârșit** / unui norod preafericit / cu cel mai Scump și mai Dorit / Mântuitor și Mire!...” (CCm 60, *La Nunta noastră*);

„Primăvară Dulce, drumu-i încă sloi, / zarea-i încă umbre, mersul, tot suiș, / până unde-i oare încă pentru noi / noapte, numai noapte fără luminiș? // – Vine, vine, vine Ziua fără-Apoi, / **Nuntă fără capăt, har fără-asfințit**, / crucea numai raze, cerul numai noi, / slava numai **slavă fără de sfârșit**.” (CNem 102, *Mi-am luat prin soare*).

Sucesiunea în ascendență a grupurilor nominale cu locuțiuni adjectivale trimite, prin intermediul asocierilor generate astfel, la ideea continuității neîntrerupte, a eliberării de sub spectrul lumii fizice, a imensității divine, redând expresiv, prin conținutul acestor elemente, gradul intensității maxime. Mesajul versurilor certifică faptul că nemărginirea, lipsa oricărui tip de constrângeri, „caracterul inepuizabil al manifestărilor” (Constantinovi 2005, 198) Divinității reprezintă o trăsătură intrinsecă a Sa și, implicit, infinitul la care poetul se raportează permanent.

Iubirea lui Dumnezeu vs iubirea omului

Pentru valențele semantice legate de absența limitelor în iubire, ca trăsătură definitorie a lui Dumnezeu, se întrebuintează aceleași locuțiuni (cu utilizări adjectivale / adverbiale și cu funcție sintactică de nume predicativ ori de circumstanțial de mod cu

sens cantitativ), relevând, pe lângă semnificațiile propriu-zise, și sensul figurat (de superlativ absolut) „foarte mare, foarte întins”, „foarte puternic, foarte mult, intens” sau accepția metaforică „atotputernic și veșnic”: „... Toate gândurile mele, doar iubire, / împletite-n rugăciune liniștit, / se înalță printre lacrimi, mulțumire / peste ceruri, pân-Acolo, dăruire / **Inimii ce fără margini m-a iubit!**” (CÎnd 106, *Când gândesc...*); „O, ești Frumos cum e Iubirea, / dumnezeiescul Har slăvit, / **Iubirea** care, ca și Tine, / e **fără margini și sfârșit!**” (CCm 143, *În fața Ta plec ochii umezi*); „**Iubirea Ta** n-are / un ultim salut, / e **fără de capăt** / ca **fără-nceput**.” (CCm 80, *Iubirea Ta*). Pe de altă parte, tiparul sintagmatic cu valoare adverbială este implicat în alcătuirea unor versuri consacrate dragostei sufletului uman pentru Divinitate, ca principiu al îndumnezeirii omului: „– O, cum aş vrea să-mi cresc un suflet / mai nalt ca tot ce-i omenesc, / cu el adânc și **fără margini**, / cât pentru toți, **să Te iubesc!**” (CCm 98, *O, cât de vrednic*). Iar în fața înfinitei iubiri primordiale a Cerului, reflectată concret în harul cu care ea îi înconjoară pe pământenii, omul nu poate răspunde decât printr-o puternică dragoste jertfitoare, care să învingă moartea și efemeritatea cotidianului – fapt relevat inclusiv prin construcții cantitative cu sens de superlativ, redat cu ajutorul propozițiilor relative introduse prin adverbul *cât*, cu verbul predicativ *a fi* la forma negativă:

„Tot ce pot eu să-Ți dau Ție / e puțin și trecător / și mă văd tot mai nevrednic, / și mă simt tot mai dator / – și **Tu meriți cât nu-s margini**, / și Ți-aș da și nu știu cât, / bogăția Milei Tale / mi-a făcut atât, atât!” (CNoi 85, *Cum voi răsplăti?*);

„Numai Ție, Doamne,-Ți sînt / **mai dator iubire / cât nu sunt pe-acest pământ / margini și oprire**.” (CBir 100, *Numai Ție, Doamne*). Și aceasta, în contrast cu toate opreliștile, riscurile și sacrificiile inerente pe drumul credinței și / sau al creației, asumate autentic, laolaltă cu aspirația spre conștientizarea profundă a imperativului de a depăși, în unitatea credinței, condiția umană, inherent supusă unor tipare existențiale, de a se elibera de granițele comune ale eului pentru a-L putea sluji pe deplin: „Seninul fericit sub care / am ars pe-al rugăciunii-altar / să ne-amintească-n veci că-n **jertfa / pentru iubire nu-i hotar**.” (CÎnv 178, *O, toate ne-amintesc...*);

„A fost **o Cruce**, Una numai, / în care este-al Vieții har, / atât de grea și-atât de mare / **că nu-i măsură, nici hotar** / – și-oricâte cruci mai sunt pe lume, / și-oricâte forme ar avea, / niciuna n-a fost – și nici toate / de mari și grele-atât cât Ea. // Pe Crucea Asta, doar pe Asta, / S-a-ntins **o Jertfă**, Una doar, / atât de grea și-atât de mare / **cât nu-i măsură, nici hotar** / și-oricâte jertfe-ar fi pe lume, / și orice preț mare-ar avea, / niciuna nu e – și nici toate / de-un preț dumnezeiesc ca Ea. // În Jertfa Asta, doar în Asta, / e-**o mântuire**, Una doar, / atât de grea și-atât de mare / **cât nu-i măsură, nici hotar**, / dar sufletele lumii toate, / oricâtă vină ar avea, / își au pentru-ale lor păcate / răscumpărarea-n veci în Ea!” (CBir 97, *A fost o Cruce...*; în acest caz, propozițiile subordonate consecutive sau cantitative, introduse prin conjuncția *că* și, respectiv, prin adverbul relativ *cât*, devin mijloace expresive ale intensității maxime).

În definitiv, dragostea este singura care conferă sufletului dimensiuni eterne, umplându-l de bucuria de a fi și de a dăruia, de frumusețea trăirii continue în lumina preceptelor lui Dumnezeu, El Însuși echivalent, prin definiție, cu iubirea nemuritoare. Ecourile ei sacre sunt nemărginite precum infinitul Său, unde își are obârșia, la fel ca orice alt dar oferit sufletelor dedicate ascultării și slujirii Lui:

„O, ceas al Rugăciunii, ce cântec e-n văzduh, / ce scări pe care îngeri se suie și pogoară, / ce leagăn de lumină în care Sfântul Duh / ființa mea cea nouă în slavă mi-o-nfășoară!... // Tu treci prin Timp topindu-l și-aripa Ta de har / mă nalță-n armonia ce arde și vibrează, / iar când din nou mă-ntoarce **o fără de hotar / iubire** de prin toate mai cald mă-mbrățișează.” (CDr 68, *O, ceas al Rugăciunii!*).

Iată, în acest sens, alte două pasaje în care grupările locuționale ce fac referire la perenitatea iubirii izvorâte, în viziune creștină, din Dumnezeu sunt substituite prin construcții cu *a fi* la forma negativă, urmat de substantive sinonime (din aceeași sferă semantică): „Slăvit să fii, Iisuse, Bogatul meu Stăpân, / eu, pentru-a Ta iubire, dator în veci rămân, / Te voi slăvi de-a pururi mereu mai fericit, / **că-n dragostea cerească nu-s margini, / nici sfârșit.**” (CNoi 83, *O, n-am să uit*); „**Dragoste**, ceresc întins, / mare ești **cât nu-i cuprins**, / dulce ești cât nu-i nectar, / **scumpă ești cât nu-i hotar**, / bună ești cât nu-i cuvânt, / tu ești cerul pe pământ...” (O 419, *Dragoste-a lui Dumnezeu*). Nu o dată, locuțiunile cunosc „variante” cu iz poetic și arhaic, asociate în structuri coordonate, spre a evidenția relația *iubirii* cu sacrificiul asumat după model hristic:

Cerului răscumpărat. // Lângă harul Tău divin / vin cu gândul și suspin, / inima să mi-o alin, / sufletul să mi-l închin. // Peste fața Ta răsar / cerurile de cleștar, / **lacrimi fără stăvilă / și iubiri fără hotar.**” (CNem 65, *Sfânt Izvor însângerat*)

ori cu un alt concept biblic esențial – *adevărul*:

„Cât de străin îmi e cuvântul / de gândul meu, când vreau să spun / cum simt iubirea și-adevărul / cu sufletu-mi când le-mpreun! // Zadarnic m-am zbatut să aflu / un fel desăvârșit să pot, / în forme să-i cuprind lumina / și-n slove, simțământul tot, // Căci **dragostea** desăvârșită / și **adevărul n-au hotar** / când sufletul și le-mpreună / e sfânt, dar mut, ca un altar.” (CA 56-57, *Cât de străin îmi e*);

„Și du-mă, Sfânt Cântec, / la starea de har, / în care-**Adevărul** / e **fără hotar**. // Și lasă-mă unde / voi ști c-am găsit / **iubirea** deplină / și **fără sfârșit!**” (CCm 68, *O, Sfânt Cântec, vino*).

„Ceea ce subliniază atât poeții mistici, cât și comentatorii lor este faptul că poezia mistică e rodul unei viziuni, al unei revelații care își găsește singură modalitățile de expresie, dincolo de controlul și voința autorului.” (Ioniță 2014, 207).

Într-adevăr, Hristos e înfățișat în frumusețea-I incomparabilă, cu pasiune sacră și adorație nesfârșită, prin intermediul unor versuri ce relevă artistic ideea de superlativ absolut cu ajutorul unor acumulări sugestive; astfel are loc transfigurarea exterioară și lăuntrică generată de atingerea Lui inconfundabilă, sublimată, plină de iubire, ceea ce amplifică în mod constant dorul de veșnicie al sufletului ajuns la întâlnirea cu El și însetat de infinitul divin – fundament al procesului de continuă înnoire ființială: „Mi-a sfințit odată fața / dulcea-I sărutare, / **dorul după El** de-atuncea / crește tot mai mare – / **fără margini, fără moarte, crește** tot mai mare.” (CCm 150, *Unde-i Domnul meu?*). În felul acesta, dorul copleșește și învinge limitele existenței comune (inclusiv spațiul și timpul, în care Cel depărtat vremelnice e, de altfel, mereu prezent, prin modul cum relaționează cu cel „înlățuit” de dor, într-o experiență de excepție), prelungindu-se înspre eternitate. În consecință, răspunsul uman la întâlnirea cu Divinitatea conduce, cu necesitate, la transformare lăuntrică și exterioară, la sfințenie și sfințire, la practicarea neîncetată a virtuților, într-un proces de restaurare a minții și a inimii, de înălțare către Dumnezeu, până la asemănarea cu El. Iată și alte versuri care susțin cele menționate deja, subliniind – prin intermediul structurilor cu verbele *a avea* sau *a cunoaște*, urmate de substantive echivalente ca sens – unicitatea dragostei omului pentru Creatorul său, în directă legătură cu existența Lui dintotdeauna și într-o oarecare antiteză cu iubirea de semenii, precum și cu limitările condiției umane:

„O, crește-mi **iubirea**, Iubite Iisus, / în starea și-n locul în care m-ai pus! / Să port pretutindeni belșugu-i de har / și-a ei **revărsare să n-aibă hotar!**” (CCm 75, *O, crește-mi iubirea*);

„– Dar în iubirile acestea, / în toate-i un hotar ceresc, / o margine la care toate / se sting, se șterg și se sfârșesc, // Numa-**n iubirea Ta**, Iisuse, / **n-am nici hotar și nici sfârșit**, / pe Tine Te iubesc atâta / pe cât ești Tu: Nemărginit.” (CCm 97, *Iubesc pe-ai mei*);

„Iubirea mea, Iisuse, era atât de sus, / că **soarele ei dulce** părea că **n-are-apus**, / că cerul ei cel tânăr pe veci va fi așa... / – de ce-a putut o clipă să-i fie-atât de grea?” (CCnț 24, *Iubirea mea, Iisuse*);

„O, n-ai știut slăbia sărmanei mele firi / în care-mi duc **povara acestei mari iubiri** / și-n care-mi port **comoara acestei mari dureri** / **ce nu cunosc nici zare, nici margini nicăieri**, / că-n marea lor adâncă – și-n veșnicul lor foc / eu n-am pentru-amândouă nici lacrimă, nici loc, / că inima se rupe, că ochii se topesc, / că ele sunt din ceruri, iar eu sunt pământesc, / că ele sunt eterne, iar eu sunt trecător, / că are să mă frângă curând povara lor?...” (CUit 109-110, *Iisuse, o, Iisuse...*).

„Neajungerea limbii” și misterul extatic

Într-o serie de situații, mesajul versurilor dorziene, conceput și cu ajutorul unor atari grupări locuționale (purtând, uneori, mărcile gradării), certifică, fără putință de

tăgadă, că nu există niciun cuvânt la îndemână pentru a numi starea misterului indefinibil tocmai în virtutea faptului că este exprimabil prin atâtea manifestări și ipostaze ale ființei sau trăiri profunde datorite de Sus, împărtaşite cu Atotțiitorul – Esența vieții veșnice: „Tu cunoșteai cât sufeream / când ce spuneam era departe / de tot ce-am vrut, dar nu puteam / să-Ți spun cu **vorbe fără moarte**.” (CDr 195, *Tu ai văzut!*). Intimitatea cu El, desprinsă deplin de matca firescului, strălucirea și frumusețea Lui fără margini rămân de nemărturisit în cuvinte, mai ales că indescriptibilul se amplifică, depășind granițele comune și puterea de percepție a sentimentelor adânc umane, pe măsură ce grația divină se revarsă mai bogat, negând orice manifestare concretă a limitărilor pământești – incompatibile cu o asemenea stare – și înnoind continua adorare:

„Când mi-ai descoperit lumina / și Te-a văzut privirea mea, / nici gura mea nu poate spune, / nici gândul, ce frumos era. // Te-ador, Lumină neprivită, / Te-ador, Cuvântul nemaipus, / Te-ador, Iubire negrăită, / Te-ador, Iisus, Te-ador, Iisus... // De-atunci, de dați nenumărate / mi-mprospătezi același har, / dar graiu-i mai fără putere / și **gându-i mai fără hotar**.” (CS 215, *Când mi-ai descoperit lumina*).

În plus, determinările atributive reprezentate de locuțiuni contribuie la configurarea imaginii acelei lumini paradisiace, a strălucirii transcendente, a abandonului dimensiunii pământești și a înălțării îndelung așteptate spre o lume feerică, aureolată de biruința binelui autentic și a păcii de sorginte sacră, de frumuseți nepieritoare, de mulțumire și seninătate, de gloria nesfârșită și de măreția sfințeniei lui Dumnezeu, care înnobilează și deschid drumul către nemurire: „Spre lumile Luminii aripile-am întins, / îndrăgostit de-al Slavei nemărginit Cuprins. // M-am ridicat pe scara nălțimilor de har / spre **Taina fără moarte și fără de hotar**.” (CCm 99, *Spre lumile Luminii*). O structură ce poartă amprenta redundanței create de utilizarea sinonimelor contextuale este și cea din versurile următoare, în care locuțiunile adverbiale cu semnificație superlativă sunt încadrate într-o secvență dedicată resurselor spirituale izvorâte nepuizabil din jertfa supremă de pe Golgota spre cei ce doresc să învingă frontierele efemerului, în ciuda tuturor opreliștilor, și să acceadă spre eternitatea împreună cu Dumnezeu: „Păduri de mâini se-nalță cerșind o fărmitură / și nor de buze arse așteapt-un strop de har, / – și **Cele Patru Taine se dau fără măsură, / și Cele Patru Brațe se-ntind fără Hotar...**” (CNoi 159, *Din locul unde sufăr...*). Așteptarea ardentă, proprie stării premergătoare întâlnirii din veșnicie, se reflectă în poezii impregnate de motive și alegorii desprinse din textele sfinte, cu ecouri în ceea ce implică sentimentul acut al dorului de El:

„Pământ de cântec și de lacrimi, / de foc ceresc și acru fum, / de la-nceputul lumii parcă / tot greu mi-ai fost cum ești acum. / O clipă doar mi-ai fost lumină, / iar după-aceea, ani și ani, / nu te-am umblat decât prin beznă, / printre primejdii și dușmani! // Dar te-am umblat, căci printre spinii / și printre șerpilor tăi trecea / cărarea unică spre Taina / ce fermeca ființa mea / și spre **Comoara fără moarte**, / și spre Ierusalimul

sfânt, / de dragul căroră-s în stare / să trec prin orișice mormânt. // Îndur această moarte vie / și-această viață moartă-ndur, / privind spre Slava ce-o să vie / cu cel mai fericit azur. / Trecând spre zarea ei divină / cu tot Trecutul împăcat, / pământ de beznă și lumină, / te las, – fii binecuvântat!” (CBir 72-73, *Pământ de cântec*).

Atribute ale Divinității / ale ființei umane

În numeroase alte poeme, locuțiunile conținând prepoziția *fără* determină substantive ce desemnează atribute de prim rang ale Creatorului, fapt identificabil inclusiv în utilizările lor adverbiale ori în alcătuirea unor definiții lirice cu substrat metaforic, potențând, în aceeași manieră sau prin sinonimele amintite, absența limitelor ce vizează și revărsarea darurilor inestimabile oferite de grația divină celor credincioși, reflectate, dincolo de orice bariere, în modul lor specific de a ființa. Totodată, asemenea structuri se înscriu în rândul celor cu efecte expresive, folosite adesea redundant (în asocieri bazate pe raportul de coordonare), spre a reda superlativul absolut în relație cu ideea desființării limitelor în ceea ce privește înfăptuirea miracolelor în viața urmașilor Săi din toate vremurile și din toate locurile. Este vorba despre următoarele:

- darul / harul divin:

„O, dulce darul unic al dragostei de Sus, / ce slavă pentru tine s-aduc eu lui Iisus? / Ce lacrimi și ce cânturi, / că-n tine, **dulce dar**, / mi-a dat **o bogăție ce n-are-n veci hotar...**” (CNoi 83, *O, n-am să uit*);

„Cu-atâta largă dărniciie / mi-ai dat mereu, mi-ai dat, Iisus, / din nesfârșita-Ți bogăție / atâtea **daruri** mi-ai adus! // Mi-ai revărsat, că **nu-i măsură** / să le cunoască-nregul preț, / cu bogăția lor umplură / cuprinsu-ntregii mele vieți.” (CCm 81, *Cu-atâta largă dărniciie*);

„Iisuse Drag, ce Crucea / prin sânge ai sfințit, / fă-mi ochii s-o privească / cucernic și smerit. // Fă-mi graiul să vorbească / tot mai adânc pătruns / de **harul fără margini** / ce-n ea pe veci e-ascuns.” (CCm 25, *Iisuse Drag, ce Crucea*);

„Cu Tine-am să mă laud, Iisuse, orișicând, / de Numele-Ți, cu dulce, voi pomeni întruna, / de mila Ta cea mare voi povesti plângând, / de dragostea Ta scumpă voi lăcrima cântând / că-n **haru-Ți fără margini** mă-nvălui totdeauna!” (CÎnv 42, *Cu Tine-am să mă laud*);

„O, dac-ar mai întoarce vreodată-acel timp sfânt / ca **harul fără margini** al lui Hristos să cheme, / cum l-ar căuta cei care sunt astăzi sub pământ, / cum l-ar primi cei care sunt astăzi sub blesteme!” (CVEșn 22, *O, dragoste respinsă*);

„Fie-vă **cerescul har** / **zare fără de hotar**, / aur scump în tot ce-ați strâns, / mângâiere-n tot ce-i plâns, / seninarea zărilor, / dragostea cântărilor, / frumusețea traiului / și răsplata raiului...” (CNoi 73, *Domnul fie-vă oricând*);

● mila:

„O, **milele Tale**, Preadulce Iisus, / cum **n-au** în vecie **hotar și apus** / și n-au în vecie nici seamăn, nici soț, / ci-s numai lumină și har pentru toți!” (CCnț 109, *O, milele Tale*);

„Cât de bogat ești Tu, Părinte! / – noi cerem, iar Tu dai și dai, / și bunătatea-Ți nu sfârșește, / și **marginii îndurării n-ai**, / și dragostea-Ți nu obosește, / și ori de câte ori venim / aceeași nesfârșită milă / și-aceleași mângâieri găsim!” (CVEșn 107, *Cât de bogat ești Tu...*);

● pacea:

„În întunericul luminii / ce-nvăluie Ființa Lui, / eliberat deplin de mine, / iubirii-n veci să mă supui. // Și-acolo-n **pacea fără marginii**, / pe veci ce nu se mai sfârșesc, / desăvârșirea împăcării / cu veșnicia s-o găsec!” (CÎnd 13, *Slăvită-mpărăție-a păcii*);

● lumina:

„Măreață Taină-a-mpărtășirii, / tu-n inimile noastre-ai pus / slăvita și dumnezeiasca / împreunare cu Iisus. // Tu ai nălțat a noastre duhuri / pe culmi cu-atâtea slăvi și har, / de ne-a cutremurat extazul / **luminii fără de hotar**.” (CCm 46, *Măreață Taină-a-mpărtășirii*);

„Slavă nesfârșită, Doamne, / nesfârșitului Tău har / ce revarsă peste toate / **zarea fără de hotar / a luminii Tale**-n care / toate limpezi ne răsar, / fericind viața noastră, / – Slavă Marelui Tău Har!” (CNem 10, *Slavă nesfârșită, Doamne*);

„Slavă nesfârșită, Doamne, / nesfârșitului Tău har / ce-Ți revarsă peste toate / **raza fără de hotar / a luminii Tale**-n care / toate limpezi ne apar, / fericind viața noastră; / – Slavă dulcelui Tău har!” (CNem 88, *Slavă nesfârșită, Doamne!*);

„O, har ceresc, prin tine doar / întrezăresc, sperând, cununa, / **lumina**-n care **nu-i hotar**, / ci dragostea pe totdeauna!” (CA 18, *O, har ceresc!*);

● bucuria / fericirea:

„Sfârșească-se frumos călătoria / spre Canaanul nostru strălucit, / și-ajunși în el, să-ncepem **bucuria / cea fără marginii și fără sfârșit**.” (CNoi 175, *Sfârșească-se frumos*);

„Iisuse așteptat, Mesia, / îndură-Te din nou de noi, / deschide inimile noastre / măcar în ceasul de apoi. // Și-adu și-n sufletele noastre / al mântuirii răsărit, / făcând și **bucuria** noastră / **să n-aibă marginii, nici sfârșit**.” (CÎnd 69, *Ne-ai cercetat*);

„Mi-au spus-o mulți, în multe feluri, / cât ești de Bun și plin de har, / că **fericirea Ta și pacea, / și bucuria n-au hotar**. // **C-a Ta iubire n-are margini, / nici început și nici sfârșit**, / că nimeni și nimic, ca Tine, / nu-i vrednic a mai fi iubit.” (CCm 60, *Iisuse, când purtat de patimi*);

„O, de-aș fi-ntr-un munte singur, / numai eu cu Tine, / sau în larg de ape unde / nimeni nu-i cu mine – / să nu fie să m-audă nimeni lângă mine. // Ți-aș striga de-adânc din suflet / nu știu cum iubirea / care-mi nălță și-mi luminează / viața și simțirea – / **fericindu-mi fără margini** viața și simțirea.” (CCm 156, *Ce fierbinte e iubirea*);

- credința în forța decisivă a intervenției divine:

„Crede tare, crede sincer, crede cu un duh arzând, / **crede fără margini**, crede, / – stai neclătinat crezând. / Și orice minune-ai cere, vei primi așa cum cei, / dar să ai credință-atâta cât de mare-i prețul ei. // Dacă ceri, dar n-ai credință cât minunea s-o trăiești, / în zadar ți-e rugăciunea, căci nimic n-ai să primești. / Dacă **Domnul fără margini e-n Puternicia Sa**, / cere-I, dar și El îți cere o credință tot așa.” (CViit 109-110, *Nu mai este nimeni*);

- răbdarea:

„O, Duh Fierbinte al Iubirii, / înflăcărează-mă oricând, / **răbdarea mea să n-aibă margini**, / iertarea mea să n-aibă gând!” (CA 155-156, *O, Duh Preasfânt*);

- curajul:

„Iubirea mea aș vrea să spargă / cuvintele, trecând prin ele, / **curajul meu să-ntreacă margini** / și duhul meu să-ntreacă stele, / trecând, mereu trecând, să suie, / ca Steaua Nașterii întruna, / să se oprească doar Acolo / unde ești Tu, pe totdeauna!” (CÎnv 160, *O, ce divin!...*);

- actul nemuritor al creației artistice consacrate Divinității:

„O, Dragoste Cerească, tu m-ai născut din plâns / când cearcănul luminii în jurul meu s-a strâns / și dintr-un nimb de soare minunea mi-a grăit: / – Eu sunt Iisusul Care și tu L-ai prigonit! // Sub cerul de miresme al unui Praznic Sfânt / m-am prăbușit cu fața la cer și la pământ / și-un Soare Nou, alt Soare / – sau poate tot Acel – / S-a strămutat în mine / și-am devenit un El. // Și cei doi sori sau două iubiri ce le-am primit / mi-au devenit viața și eul fericit. / De-atunci înalț spre Cerul eternei dăruiri / **cântarea fără moarte** a ambelor iubiri.” (CVeșn 144, *O, Dragoste Cerească*);

„Iar saltul când, Iisus, îmi vei desparte / **cântarea mea** de trupu-n care-o sui / mi-l fă ușor – ea-mi zboare, **fără moarte**, / iar *el*, nu știu..., ci doar să-l simt că nu-i...” (CÎnv 81, *Când duhul meu*).

În definitiv, însăși viața trăită în iubire și în strânsă comuniune cu Dumnezeu devine o nesfârșită armonie făuritoare de sensuri adânci:

„Iubirea n-are bătrânețe, / – din clipa când Te-am cunoscut, / prin ea, Tu, Dincolo de vreme / și veșnicie, m-ai trecut. // Prin ea, mi-ai prefăcut viața / **un cântec fără de hotar** / și-o ne-ntreruptă Tinerețe, / și-un unic sărutat de har.” (CCm 5, [*Închinare*]),

de învățăminte pentru generațiile viitoare:

„Eu n-am să mor din lume, când va pieri ce par, / nu mă căutați în groapă, în vis și-n amintire, / – voi fi, mai viu ca astăzi, **un fără-de-hotar / îndemn** spre conștiință, spre cântec și-nfrățire!” (CCm 193, *Eu n-am să mor*; în acest caz, scrierea cu cratime în interiorul grupării evidențiate semnalează apropierea sa de statutul unui cuvânt compus).

Numele lui Dumnezeu

În unele creații lirice, autorul apelează la construcții cu prepoziția *fără* (care pot fi considerate formații obținute prin compunere, cu funcție sintactică de nume predicativ sau de apozitie) având drept centru pronumele semiindependent *cel*, pentru a-L numi pe Iisus Hristos – Sursa vieții celei adevărate, Dătătorul de lumină, de bucurie, de cântec și iubire, de curaj și înțelepciune – și pentru a sublinia, concomitent, cele două naturi ale Sale (omenească și dumnezeiască):

„Doamne Dumnezeul nostru, / Minunat ești foarte, / **Tu ești Cel fără hotar, / Cel fără de moarte**, / Cel a Cărui sfântă Voie / este bucurie, / – binecuvântat e-oricine / se închină Ție!” (CNoi 43-44, *Doamne Dumnezeul nostru*);

„Ca mugurul ferice, / de soare-mbrățișat, / ce nu mai poate-ncape / în coaja-n care-a stat / când viața nouă-l umple / cu clocot și trăiri / ce-și cer eliberarea / în floare și-n rodire, // Tot astfel când, Iisuse, / mă umpli Tu de har, / când **Tu, Cel Fără Seamăn / și Fără de Hotar**, / cobori în încăperea / înguste mele vieți, / umplând-o cu trăirea / cereștii frumuseți, // Simt cum îmi arde lutul / Nemuritorul Foc, / cum firea nouă crește / de nu mai are loc, / cum șubredei ființe / îi rupe slabul tort, / de-aș cere-un trup din ceruri, / lumina să-i mai port.” (CCm 78, *Ca mugurul ferice*).

Alteori, locuțiunile de acest tip se află în vecinătatea unor substantive proprii cu accepții simbolice, integrate în definiții lirice echivalente cu numele Divinității și scrise cu inițială majusculă (Băcilă 2022, 913-923), subliniind semnificații constant legate de perspectiva infinitului ca esență a Dumnezeirii, în nemărginirea, unicitatea și eternitatea Sa, în afara oricăror granițe ale timpului sau ale spațiului și în contrast cu natura umană, supusă vremelniciei: „Materie și Spirit prin Tine s-au făcut, / Tu ești Lumina care unește și desparte, / Tu ești Rodirea Vieții și-**Odihna fără moarte**, / Tu ești Începătorul oricărui Început.” (CA 101, *Din Tată, fără Mamă*); „Iisuse, **Mare fără**

marginii / de binecuvântări și har, / umila noastră mulțumire / în fața Ta-ngenunche iar.” (CCm 33, *Iisuse, Mare fără marginii*); „Iisus, **Oceanul Fericirii / și Vieții fără de hotar**, / din Tine-mi izvorăsc și-n Tine / mi-ntorc izvoarele de har.” (CCm 99, *Iisus, Oceanul Fericirii*); „Iisuse, Taina vieții noastre, / **Cântare fără de sfârșit**, / privim cu lacrimi fericirea / ce-n ceruri Tu ne-ai pregătit.” (CCm 24, *Iisuse, Taina vieții*);

„Ce-am cuprins din tine / într-un biet pahar, / Mare Nesfârșită / cu profund de har? // Ce-a pătruns din tine / gândul meu sărman, / Necuprinsă Zare, / Nepătruns Ocean? // Ce cunosc din tine, / Rai Nemărginit? / Ce-am simțit, **Iubire / fără de sfârșit?**” (CCm 196, *Ce-am cuprins din tine?*);

„Tu, Cel Drag, fii-mi Steag, fii-mi Dor, / fii-mi Vis, / ca să-Ți vin pe-un senin cer deschis / și-apoi Sus, Scump Iisus, **fără-apus / fii-mi Rai**, / viața mea toată-aș vrea Tu s-o ai...” (CViit 38, *Tu, Cel Drag*).

Aceste calități sunt privite, uneori, ca un conglomerat de aparente contraste, căci Hristos e atotprezent, deși (în mod paradoxal) poate încăpea în sufletul omului, este veșnic, nu însă și inaccesibil setei noastre de nemurire. Într-un alt fragment selectat din lirica dorziană, ideea dobândește pregnanță printr-o propoziție exclamativă ce redă gradul maxim al însușirii exprimate de locuțiunea adjectivală cu funcție de nume predicativ, al cărei accent o plasează în registrul afectiv: „Cât ești de pretutindeni / și totuși cât de-ascuns, / **cât ești de fără marginii** / și totuși ne-ndeajuns, / fii slăvit, fii slăvit, / Tu, Cel ne-n veci de-ajuns!” (CÎnv 179, *Iisuse, Dumnezeu!*); în ultimul vers citat – reprezentat de o construcție condensată, dotată cu o încărcătură maximă de sens în alcătuirea mesajului poetic –, negația așezată în fața unei locuțiuni adverbiale care, în exprimarea curentă, nu permite o astfel de alăturare demonstrează, din nou, că „ne-are o independență [subl. aut.] suverană, care-l face să tăgăduiască totul nebunește” (Noica 1996, 174).

Semnificații definitorii similare primesc structurile cu verbul *a avea*, asociat cu substantive din categoria celor menționate, mai ales în segmente frastice care, la nivelul semantico-pragmatic al textului, generează antiteze prin intermediul coordonării adversative:

„Și-oricât de mult noi Te-am iubi, / Iubirea Ta mai mare-ar fi. // Că-n noi e totul mărginit, / dar **Tu n-ai marginii, nici sfârșit**. // În toate noi avem un prag, / Tu însă nu – Iisuse Drag!” (CCm 50, *Noi Te dorim*);

„**Tu nu ai** pentru mine, / Iisuse, **-un stăvilor**, / eu nu știu pentru Tine / un Timp sau un hotar. / Ajung un «nu se poate» / la tot ce știu acu’... / **O margine-mi au toate / – Iisus, Tu însă nu!**...” (CÎnv 83, *Tu nu ai pentru mine*);

„Să Te slăvesc pe Tine, Cel Veșnic Nepătruns, / al Cărui Nume Unic Ți-L ții în Tine-ascuns, / să Te slăvesc prin veacuri mereu mai fericit, / – dar harfa mea sfârșește – **Tu însă n-ai sfârșit**. // Pe orișicâte-ntinderi Te-aș adora privind, / a Tale zări

mai-nalte și largi în veci se-ntind, / mă duc cu depărtarea urcând spre Infinit, / – sfârșește Infinitul – **Tu însă n-ai sfârșit.** // Prin orișicâte veacuri aș trece spre-un Ajuns, / la orice-Apus m-așteaptă alt Răsărit ascuns. / Și zbor cu timpul fugar spre Timpu-nveșnicit, / – sfârșește Veșnicia – **Tu însă n-ai sfârșit.** // ... Să Te iubesc pe Tine mai mult decât frumos, / Cel, neștiind alt Nume, Ți-am spus Iisus Hristos, / privind spre Nou-Ți Nume Etern și Ne-mai-spus, / – Supremul imn primește-mi: / Iisus, / Iisus, / IISUS!” (CNem 214, *Să Te slăvesc pe Tine*).

Secvențele ilustrează artistic autoritatea deplină a Celui ce, în fața provocărilor cotidianului, îl ajută pe om să depășească frontierele sinelui, învățându-l să-și asume cu demnitate și cu speranță ascensiunea spirituală, să aștepte împlinirea neîntârziată a promisiunilor Lui, ca o încununare a tuturor sacrificiilor necesare pe drumul credinței și al aspirației spre infinitul care îl transfigurează, așezându-l într-o nouă sferă, unde timpul și spațiul nu cunosc bariere și unde domnesc desăvârșirea și atotputernicia Sa.

Concluzii

După cum se observă din cele de mai sus, un aspect important al construcției textuale în poezia lui Traian Dorz îl reprezintă expresia lingvistică a *nemuririi*, concretizată și prin grupările locuționale (de natură adjectivală sau adverbială), cu diferite funcții sintactice, alcătuite din prepoziția *fără* și substantive din aceeași sferă semantică. Formațiile analizate, însoțite uneori de mărcile gradării, alteori – de articolul demonstrativ-adjectival ori apropiate de statutul unor compuse *ad-hoc* (în special când sunt antepuse regentului), conferă forță poeziilor prin intermediul semantismului lor expresiv, subsumabil, la modul general, concepției referitoare la depășirea frontierelor obișnuitului, la intenția de „contestare” pozitivă a barierelor firescului, de negare care (paradoxal!) afirmă extraordinarul, unicitatea, miraculosul sacru, cu accente de imuabil; altfel spus, structurile respective servesc, într-o manieră adesea inedită, pentru marcarea intensității maxime, iar sensul negativ al prepoziției *fără* se estompează în favoarea ideii de superlativ. De altfel, în relație cu Dumnezeu, cu dimensiunea sacrului și a eternității, trăsăturile redată de adjective sau procesele exprimate de verbe sunt evaluate la nivelul cel mai înalt și chiar dincolo de acesta, fapt ce mizează frecvent pe acumulări în ascendență, cu funcție hiperbolizantă, implicând, grație unui impact emoțional superior, depășirea limitelor firescului. Aceeași perspectivă de interpretare o oferă și alternanța cu grupările echivalente, realizate cu verbe la forma negativă, urmate de substantive identice cu cele din locuțiunile amintite, aflate în poziția de subiect sau de complement direct și integrate deseori în structuri redundante (prin coordonarea sinonimelor în succesiune imediată sau prin integrarea locuțiunii adverbiale *în veci*), cu caracter exclamativ, comparativ, cu propoziții subordonate circumstanțiale cantitative și consecutive.

Dincolo de posibilele ierarhizări valorice, se poate constata că asemenea versuri se cuvin a fi plasate într-o experiență personală de tip special, drept care valențele semantice ale construcțiilor discutate configurează o artă poetică aparte a unui univers

de factură mistico-religioasă, dominat, în bună măsură, de omogenitate și repetitivitate, impregnat de amprenta puternică (și individualizatoare) a muzicalității, de secvențele metaforice despre „tinerețea fără bătrânețe” în prezența lui Dumnezeu, *aici* și *Dincolo* – din perspectivă biblică, o existență plină de lumină, o stare a ieșirii din „barierele” comune, după care omul a tânjit dintotdeauna, în năzuința sa perpetuă către absolutul eternității.

Referințe bibliografice

- ***. 1966. *Gramatica limbii române*, vol. I, ediția a II-a revăzută și adăugită, tiraj nou. București: Editura Academiei.
- ***. 2005. *Gramatica limbii române. I. Cuvântul*. București: Editura Academiei Române.
- Băcilă, Florina-Maria. 2016. *Dorziana – o (re)construcție a textului prin limbaj*. Timișoara: Editura Excelsior Art.
- Băcilă, Florina-Maria. 2022. *Numele proprii și configurarea intimității cu Divinitatea în poezia lui Traian Dorz*, in Oliviu Felecan, Alina Bugheșiu (eds.), *Name and Naming. Proceedings of the Fifth International Conference on Onomastics „Name and Naming”. Multiculturalism in Onomastics, Baia Mare, September 3-5, 2019*. Cluj-Napoca: Editura Mega, p. 913-923.
- Constantinovic, Simona. 2005. *Palimpseste argheziene. Curs de lexicologie aplicată*. Timișoara: Editura Politehnica.
- Ioniță, Puiu. 2014. *Poezie mistică românească*. Iași: Institutul European.
- Noica, Constantin. 1996. *Cuvânt împreună despre rostirea românească*. București: Editura Humanitas.
- Pănă Dindelegan, Gabriela (coord.). 2020. *Dicționar de interpretări gramaticale. Cuvinte mici, dificultăți mari*. București: Editura Univers Enciclopedic Gold.

Surse

- CA – Dorz, Traian. 2006. *Cântarea Anilor*. Sibiu: Editura „Oastea Domnului”.
- CBir – Dorz, Traian. 2007. *Cântarea Biruinței*. Sibiu: Editura „Oastea Domnului”.
- CCm – Dorz, Traian. 2007. *Cântarea Cântărilor mele*. Sibiu: Editura „Oastea Domnului”.
- CCnț – Dorz, Traian. 2008. *Cântările Căinței*. Sibiu: Editura „Oastea Domnului”.
- CDr – Dorz, Traian. 2006. *Cântări de Drum*. Sibiu: Editura „Oastea Domnului”.
- Cînd – Dorz, Traian. 2004. *Cântări Îndepărtate*. Sibiu: Editura „Oastea Domnului”.
- Cînv – Dorz, Traian. 2007. *Cântarea Învierii*. Sibiu: Editura „Oastea Domnului”.
- CNem – Dorz, Traian. 2007. *Cântări Nemuritoare*. Sibiu: Editura „Oastea Domnului”.
- CNoi – Dorz, Traian. 2008. *Cântări Noi*. Sibiu: Editura „Oastea Domnului”.
- CS – Dorz, Traian. 2008. *Cântări de Sus*. Sibiu: Editura „Oastea Domnului”.
- CUit – Dorz, Traian. 2008. *Cântări Uitate*. Sibiu: Editura „Oastea Domnului”.
- CVeșn – Dorz, Traian. 2007. *Cântarea Veșniciei*. Sibiu: Editura „Oastea Domnului”.
- CViit – Dorz, Traian. 2008. *Cântarea Viitoare*. Sibiu: Editura „Oastea Domnului”.
- O – Dorz, Traian. 2005. *Osana, Osana*. Sibiu: Editura „Oastea Domnului”.